

הַתְּבוֹנָנוֹת לְקִרְאָת הַיּוֹם הַקָּדוֹשׁ

וכאן נשאלת השאלה הגדולה, מהו הפחד מענין כל נדרי, הלא בהסתכלות החיצוני הוא ענין של 'התרת נדרים', ולא מצינו שיהיה פחד כזו בערב ראש השנה בהתרת נדרים.

וכפי הסיפור המקובל, שהנוסח הזה נתקן אחר גירוש שפאניע, כאשר אחינו בני ישראל שנשארו שם היו אסורים ולטושים ולחוצים תחת ממשלת הרשעה של האינקוויזיציע 'מ"ש, והוצרכו במשך השנה להשתחוות לצלם רח"ל ועוד מעשים מגועלים כזו, ולהבטיח שהם נאמנים לע"ז ה' ישמרינו, לכן הוצרכו פעם אחת בשנה להתאסף ביחד ולבטל את כל הבטחותיהם ופעולותיהם בכל מיני ביטול.

וכפי המסופר, גם הנוסח שמנגנים אותה, נתחבר על ידי האנוסים, שמתחילה יש בה רגש של הפחד הגדול שהיה שם שלא ירגישו בהם הרשעים, ואחר כך רגש של בהלה על שנתגלו ונחטפו, ולבסוף צעקת הצלה.

ולהבנת הענין, יש להתבונן במה שאמרו חכמינו ז"ל בגמרא (יומא כ, נדרים לב:) **הַשְׁמָן בְּגִימָטְרִיא שֶׁם"ד**, שיש לו רשות בכל שם"ד ימים של השנה להסטין, אולם ימי השנה הם שם"ה ימים, כי יום אחד, הוא יום כפורים, אין לו רשות להסטין. וכתב במהרש"א (נדרים שם) הטעם שאין לו רשות להסטין ביום כיפור, משום ד'ישראל דומין אז למלאכים שאין להם יצר הרע.

הנה הגיע ובא יום ה' הגדול והנורא, שלגודל מעלתה אין מזכירין אותה בשמה, רק אומרים **יּוֹם הַקָּדוֹשׁ** או **דַּעַר הַיִּלְיָנֶער טַאג**, כמנהג אבותינו ורבותינו מדור הקודם, וכמבואר בבני יששכר (תשרי, מאמר ח אות ב) שהמסכתא המדברת מענין מצות היום לא נקרא שמה על שם היום 'יום הכפורים', כמו שאר המועדים 'שבת, פסחים, ראש השנה, סוכה', רק נקרא בשם **יּוֹמָא**, להורות על קדושת היום שהוא ממקום נעלם וראוי להסתירו, על כן **מוֹנֶה אֲנִי מַעֲשֵׂה** שלא להזכיר שמו כל כך בפשיטות באיזה דברים, רק כשמזכירים מענינו לאיזה הצטרכות קוראים אותו סתם **יּוֹם הַקָּדוֹשׁ**, ודי בזה למשכיל.

והנה כשמתבוננים בליל הקדוש הזה, כאשר נכנסין לבית המדרש, ומרגישין שכל האויר מלא התעוררות, יכולין לחתוך את תוקף הערנסטקייט הנמצא אז, אחד מעוטף בטליתו ואומר 'תפלת זכה' ואחד אומר 'וידוי רבינו נסים', ואחד לומד דרשת כל נדרי בספר או במחזור, מחשבת כל אחד הוא לשוב אל ה', והמצב הוא 'פחד', אחר כך מתחילין סדר העבודה שהוא תכלית זה הלילה, והוא אמירת **בֵּל נַדְרֵי**, אומרים אותה ג' פעמים, ובכל פעם מתגבר הפחד והקולות של הציבור עם הבעל תפלה, עד, עד שאומרים **בְּרַכַּת שֶׁהַחַיִּינוּ**, ואז בא קצת הנחה להפחד, ונכנס קצת אויר של יו"ט, אויר של שמחה, אויר של מחילת עונות, אויר של קרבת ה', והכל הוא יום טוב'דיג, שמחה פנימיות הנמצא בתוך עומק נשמת ישראל הנמצא קרוב ומקושר אל המלך מלכו של עולם.

ולפי זה ביאר מרן רבינו הבעל שם טוב זלה"ה זי"ע (כתר שם טוב, מובא בבעש"ט עה"ת לר"ה אות כב), דזה הטעם שיש חרדה ובכיה ערב יום הכפורים לעת ערב, כי אז הוא שעה אחרונה של עשרת ימי תשובה, ומאחר שביום הכיפורים לית ליה רשות לאסטוני, לכן בא השטן בכל כחו לקטרג על כל אדם, ומזלם חזי, על כן בוכים אנשים ונשים וטף, כי עומד לנגדם מלחמה גדולה ונוראה מאוד, ונפש איש ישראלי מרגיש מאוד איך היצר הרע מתאמץ להתגבר עליו ללחום עמו ולהפילו ח"ו, ולכן הוא בוכה בבקשת רחמים והצלה.

אכן הרה"ק מראפשיץ זלה"ה (זרע קודש, לערב יר"כ ד"ה במדרש) ממתיק קצת את הענין, בכתבו שבאמת הקב"ה מסייע אותנו, כמו שרואים בחוש שקודם כניסת ליל יום הכיפורים נופל אימה ופחד אפילו על הפחות שבישראל, וזה מעזר אלקי יתברך שמו ששולח יראתו לכל אחד ואחד מישראל. ולפי דבריו הקדושים משמע שהבכיה הוא מתוך שמחה, כי נפשו מרגיש בעזר אלקי העומד עליו ומצילו ועוזרו.

ובכל אופן, העידו הצדיקים שבכניסת יום הקדוש יש בכיה גדולה, ולכן יש לזכור ולידע ולהחזיק את המח שהבכיה צריכה להיות מתוך שמחה, היינו מגודל השמחה שהש"ת עומד אתנו לא ירפך ולא יעזבך, והגם שהמלחמה קשה אבל כשיודע שיש לו עזר אלקי הרי זה שמחה גדולה ונפלאה.

ובספרים הקדושים מובא רמז נפלא, שתיבת בכיה הוא נוטריקון ב'שמן י'גילון כ'ל היום, והכוונה שהבכיה תהיה מתוך שמחה, ובודאי לא מתוך מרה שחורה חס ושלום, שהוא סם המזיק המפריע לאדם מלעשות תפקידו, כמו שכתב מרן האריז"ל להדיא (ריש שער הכוונות, דרושי ברכת השחר) וזה לשון קדשו:

"אסור לאדם להתפלל תפילתו בעצבון, ואם נעשה כך אין נפשו יכול לקבל האור העליון הנמשך עליו בעת התפילה, אמנם בעת שמתודה הוידוי ומפרט חטאיו אז טוב להתעצב בלבד, אבל בשאר התפילה נמשך לו נזק נפלא גדול על ידי עצבותו, אבל צריך להראות לפניו יתברך הכנעה גדולה באימה ויראה, אמנם תהיה בשמחה יתירה וגדולה בכל האפשר כדמיון העבד המשמש את רבו בשמחה יתירה, ואם משמשו בעצבות עבודתו נמאסת לפניו, וכמעט שעיקר המעלה והשלמות והשגת רוח הקודש תלויה בדבר זה", עכלה"ק.

ומה מאוד נפלאים הדברים המובאים בספר בית אברהם (ליר"כ עמ' רח ד"ה הרה"ק) בשם הרה"ק רבי משה מקאברין זלה"ה, כי בערב יום כיפור לפנות ערב מתרבה מרה שחורה ובכיות בבתי ישראל, והטעם, כי השטן יש לו שליטה כל שס"ד יום כמנין דיליה, וביום הכפורים אין לו שלטון, וכשפורש מהם ליום הזה משאיר להם מרה שחורה על יום הזה, שבו לא יוכלו כבר להתעלות, ויעכב אותם ממדרגת עבודת יום הקדוש הזה, אולם מי שהוא בר דעת יודע כי העיקר הוא להיות גם התשובה בשמחה כמו דכתיב (תהלים ב יא) 'וגילו ברעדה', מתחילה שמחה ואחר כך יבא מזה לרעדה, שהוא מרירות ולא מרה שחורה, ומכח זה יהפך מכרת לכתר.

וידוע שאחד מהטעמים שכל האוכל בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי, כי התשובה היא מצות עשה מן התורה, כמו כל המצוות שצריכים לקיים בשמחה, והיות שיום כיפור אסור באכילה ושתייה לכן מצוה לאכול בתשיעי, שעל ידי זה יוכל להיות בשמחה ולקיים מצות תשובה בשמחה, ע"כ.

וכענין הזה מבואר בספר תפארת בנין (לסוכות, ד"ה עו"ל מה שנקרא) מבאר הטעם על אמירת הפסוק (תהלים צז יא) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה בליל יום הקדוש, כי עתה היא העת שאנו יכולים להמשיך שמחה לעבוד את ה' בשמחה, עי"ש בסודן של דברים.

וההסבר הפשוט הוא, כי שורש השמחה היא בספירת בינה הנקראת 'אימא עילאה', שמשם נמשך שורש הטהרה ושורש התשובה, ושם הוא גם כן שורש כח השמחה, כמו שביאר בראשית חכמה (שער הקדושה פט"ז), שלמעלה הגבורה היא השמאל ומשם נמשך היצר הרע, ובהמשך הדין למטה בחיצונים נעשה יצר הרע בזוהמא, דהיינו שיתאוה יצרו, אבל למעלה הוא שמחה לבד המתעורר מהשמאל, והוא האש הרוחני בסוד שם אלקים.

הרי דהעיקר שלא להתיימש ולא להתרשל, רק להיות בשמחה בכל עניניו, וכמו שכתב בספר אור לשמים (בהקדמה) הדרכה לימים נוראים, שהענין הראשון הוא, שבראש השנה ויום כיפור צריך להיות בשמחה בכל עניניו. (העשרה הדרכות נדפסו בשפתי חן לימים נוראים הקדמה ה', עמוד קז, משם תדרשנו לטובה).

והנה בסידור רבי שבתי (ליל יוכ"פ) כתב, דהג' תיבות ו'לישרי ל'ב ש'מחה ראשי תיבות אותיות שלו, בגימטריא ג' פעמים הוי"ה אלהי"ם (מספר יב"ק).

טהרת הלב באמרו 'ולישרי לב שמחה', לכן מוסיף עתה להתפלל במיוחד על העינים, באמרו פלגי מים ירדו עיני.

*

אמרו חכמינו ז"ל (סוף תענית) לא היו ימים טובים לישראל כיום הכיפורים, מאי טעמא מפני שהוא יום מחילה וסליחה, ואין לך שמחה גדולה מזו שהשי"ת מוחל וסולח לעונותינו ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה.

ובאמת זהו שמחה גדולה ונפלאה, אבל כל אחד כואב לו בעמקי לבבו, בזכרו דברי הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ב' ה"ב) שכתב, "ומה היא התשובה, שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשה עוד, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם", ומי יוכל לומר על עצמו שהוא בטוח שלא ישוב לזה עוד, כל שכן שהשי"ת בעצמו יעיד עליו, הלא אין השי"ת מייחד שמו על החיים, כיון שעדיין יש לו מלחמה עם היצר הרע כל עוד בו נשמתו.

אך ידוע שהצדיקים הקדושים חיפשו דרכי מליצה ישרה על בני ישראל למצוא חתירה להגיע אל השי"ת יותר בניקל, וגם על ענין זה מצינו שאמר הרה"ק רבי שלמה קאמארניץ זלה"ה בשם הרה"ק רבי פנחס מקארין זלה"ה ביאור המשנה (יומא פה:) האומר אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה, דהכוונה הוא כך, 'האומר אחטא' שידוע שיחטא עוד כי עדיין איננו מושלם, אבל 'ואשוב' רצוני לשוב בתשובה, אזי 'אין מספיקין' אין ספק בזה 'שבידו לעשות תשובה' שיש בכוחו לשוב, ותשובתו מקובל ומרצה להשי"ת (אמרי פנחס, ליקוטים שער עבודת ה' אות כא, בשם ספר מזקנים אתבונן).

ועל ענין זה הוסיף הרה"ק מרוזין זלה"ה ביאור נפלא, דבאמת יש קושיא גדולה האידך מועיל תשובה לחוטא, הלא אם יודע שהשי"ת עומד עליו ורואה במעשיו, ויודע שאסור לו לעשות עבירה, ועם כל זה עושהו, הרי יש בו חשש כפירה ח"ו שעל זה אין מועיל תשובה ה"י, אך אם גם בשעת החטא הוא אומר שאינו רוצה לעשות העבירה רק אין לו כח ללחום עם היצר הרע הגדול הבורע בקרבו, ואומר שרוצה לשוב ולהיות קרוב אל השי"ת, אם כן הרי הוא מאמין בהשי"ת בכל לבו, ואין בו חשש כפירה, ומה שחוטא הוא רק משום שאין לו הכח ללחום עם היצר הרע, אז אין שום ספק, וברור הוא שבידו לעשות תשובה, ותשובתו מקובלת (עירן קדישין, מס' יומא).

ואולי יש לפרש הכוונה, כי אלה"ם בגימטריא הטבע, ויחוד הוי"ה אלה"ם מורה שבכל עניני הטבע יודע ומכיר שהוי"ה הוא המנהיג ואכן אתה א-ל מסתתר בתוך כל הטבעיים, והידיעה הלזו צריכין לידע בג' אופנים בימין בשמאל ובאמצע, דהיינו כעין המבואר בזוהר הקדוש (פ' בא) הטעם שצוה השי"ת לזרוק הדם על שתי המזוזות שהם 'חסד וגבורה', להורות שכאשר השי"ת מתנהג עם האדם בחסד ידע שזאת היא מתנת ה', וכאשר רואה ח"ו ההיפוך ידע גם כן שזה בחשבון מן השמים, ואחר כך צריכין להזות עוד על המשקוף שהוא באמצע הדלת, המורה על 'תפארת', להורות שגם כאשר הכל הולך באמצע, לא בחסד ולא בדין רק עולם כמנהגו נוהג, גם בזה ידע ויבין שהכל הוא מהשי"ת ואין שום טבע בעולם כלל.

ומי שידוע הידיעה הזו בברירות הרי הוא תמיד בשמחה, ונכלל בפסוק 'ולישרי לב שמחה', ולכן בליל הקדוש הזה מפייסין את התורה הקדושה על שלא עשו את היחוד של הוי"ה אלה"ם ג' פעמים, שלא נתאמת בלבינו בברירות שכל העולם מתנהג על ידי התורה, כי קוב"ה ואורייתא וישראל חד.

אחר כך כתב בסידור הנזכר לעיל, לכוון באמירת ולישרי לב שמחה, להשם הקדוש בים"ץ שהוא אותיות 'שמחה' בחילוף א"ת ב"ש, ועולה קס"ב שהוא השם אהי"ה במילוי יודין (כזה, אלף הי יוד הי שעולה קס"א) עם הכולל.

ומוסיף בספר אמרי נועם (לשבת נחמו אות א), דהשם הזה בים"ץ עולה בגימטריא עין לב, דעיקר השמחה היא רק כשהעין והלב הם ברשותו של אדם עיי"ש.

ולפי כל הנזכר לעיל יובן, דעיקר השמחה מגיע לאדם כאשר הוא מלא עם רצונות חזקות של קבלות טובות, ואומר אהיה טוב, ודייקא במילוי יודין למלאות תשוקתו ורצונו להיות יהודי טוב, אך בתנאי שיהיה עם הכולל, דהיינו שיכלול עצמו ביחד עם כל ישראל.

ועל מה צריך לשוב בעת הזאת. על ב' דברים הללו עין ולב, שיקבל עליו לשמור את עיניו, ולבו יהיה מלא בתשוקה ורצון לה' בלב ונפש חפיצה לקיים בכל נפשך בכל רצוניך.

ואולי זה הטעם שנוהגים להוסיף הפסוק פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך, דכיון שעתה הוא זמן תיקון העין ולב, ובפסוק הקודם כבר התפלל במיוחד על

ומבאר שם (שער הציון סק"ו) הכוונה, כי האדם חושב כמה פעמים לייאש את עצמו שאין יכול לתקן בשום אופן, ועל כן יתנהג תמיד באופן אחד, ואם יגזור עליו הקב"ה למות ימות. אבל טעות הוא, שסוף דבר יהיה, שכל מה שהקב"ה רוצה מנפשו שיתקן מוכרח הוא לתקן, ו[אם לא יתקנו בעודו בחיים, יוכרח] לבוא עוד פעם ופעמים לעולם הזה, ובעל כרחך יוכרח לתקן, ואם כן למה לו כל העמל למות ולסבול חיבול הקבר ושאר צרות ולחזור עוד הפעם.

וראיה מיונה הנביא, שהקב"ה רצה מאתו שילך לעיר ננוה וינבא [שישובו בתשובה], והוא מיאן בזה [כי לא רצה שיתעורר קטרוג על בני ישראל שלא שמעו בקול הנביאים], ונס לים מקום שלא ישרה עליו עוד השכינה לנבאות כידוע, וראינו שנטבע בים ונבלע בדג, והיה שם במעיו כמה ימים, ולפי הנראה בודאי לא יכול להתקיים דברי השי"ת, ומכל מקום ראינו שסוף דבר היה שרצון השי"ת נתקיים, וילך וינבא, כן הוא האדם בעניניו, וזהו שאמרו באבות 'ואל יבטיחך יצרך' שהשואל בית מנוס לך, שעל כרחך אתה נוצר וכו', עכ"ל.

הדברים נוראים, ויורדים עד עמקה של הנפש, והזמן להתבונן בזה הוא דייקא בשעת מנחה, כאשר רואין שעוד מעט ופנה יום, ויחזרו להתפלל שמונה עשרה רגילה, בלי המלך הקדוש ותפלת אבינו מלכינו, והכל חוזר לקדמותו, ואם כן יחשוב "חבל שעברו הימים בלא כלום, אבל מה אעשה, כבר יהיה טוב כמו שהוא, נסיים 'נעילה' ועולם כמנהגו נוהג", תדע ידידי, שזה המחשבה הוא יאוש... ובידך לתקנו... ועתה הוא הזמן לזה...

ובקצת מחשבה תראה שאפשר לך לעשות קבלה קטנה, שישנה את כל מהותך לטובה, שתגיע למעלה גדולה שלא חשבת עד עכשיו.

יהי רצון שנזכה להתעלות בשנה הזו, להתקרב אל השי"ת במעלות גדולות, ותהיה שנה מבורכת בהצלחות גדולות ומרובות ברוחניות ובגשמיות, עדי נזכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

**בברכת גמר חתימה טובה
ושנת גאולה וישועה
א פרייליכן יו"ט**

והנה יש אנשים שכאשר רואין בספרים ושומעים ממגידיים שאסור להתייאש עצמו, המה מדמין בנפשם שהמדובר הוא במי שרוצה להשליך עצמו אל הים הגדול ח"ו, או אחד שאבד עשתונותיו ואינו רוצה עוד להמשיך בדרכי החיים בסדר הרגיל וכדומה, וזה טעות מפורסם, כי אין זאת כוונת 'יאוש', כי זה יקרא 'מאבד עצמו לדעת' או שם אחר כעין זה המתאים לו.

'יאוש' הוא, בשהאדם מחליט שאינו יכול להתעלות... אם אדם אומר, אני לא אוכל להשתנות ממעמדי, אני אברך בינוני, אני לומד כך וכך בכל יום, אני מסודר במהלך החיים שלי, אני מסודר בפרנסה, אני מסודר עם השי"ת, וכך יהיה החיים שלי עד מאה ועשרים, ואני מאוד שבע רצון, ואיני רוצה יותר. ובקשתו בימים הנוראים הוא רק שלא יגיע לו שום רעה ח"ו, ונגע לא יקרב באהלו, ואם יקבל הבטחה מהשי"ת שהשנה הבאה יהיה בערך כמו השנה שעברה, אז הרי הוא 'מסודר' על צד היותר טוב...

איש כזה הוא מוסגר בתוך התפיסה של יאוש באופן חזק מאוד... הוא נמצא בבור תחתיות של יאוש גמור, ועל זה צעקו הצדיקים שאין שום יאוש, כי באמת כל אדם יכול להשתנות להגיע למעלה עליונה ממה שהוא, אם מעט ואם הרבה, ואין שום נפקא מינה האיק נראה עכשיו.

ולכן בבוא היום הגדול והנורא, יש לכל אדם להתבונן בדעתו, האם רצון ה' שאני אשאר 'אזא קאלטער איד' כמו שאני כעת, האם כשאגיע אל הבית דין של מעלה וישאלו ממנו 'למה לא התפללת או למדת כראוי, האם יהיו שבעי רצון בתירוק' אני הייתי פשוטער איד'...

כשישאלו אותך למה לא עשית פעולות להתקרב אל ה' במצוות ומעשים טובים, להתעמק ביותר לראות עמקה ויפיו של תורה, או לעלות בדרגה מעולה בהתנהגות כאיש חסיד, האם יספיק לך התירוק 'זה אין שייך אצלי כי אני בדרגה קטנה מזה', או 'דאס מיינט נישט מין', וכדומה.

ויש להסמיק לזה דבריו הנוראים של הגה"ק בעל חפץ חיים זלה"ה, שכתב בטעם אמירת מפטיר יונה בתפלת מנחה של יום הקדוש (ש"ע סי' תרכ"ב, במשנה ברורה סק"ז), להראות שאין יכולין לברוח מן השי"ת.